

BYGGNADSVÅRD & SYSSELSÄTTNING

Restaureringsarbeten på tio hembygdsgårdar i ett sysselsättningsprojekt

Bollnäs, Söderhamn, Ljusdal och Hudiksvalls kommun
Hälsingland
2011–2012

Anna Larsdotter



BYGGNADSVÅRD & SYSSELSÄTTNING

Restaureringsarbeten på tio hembygdsgårdar i ett sysselsättningsprojekt

Bollnäs, Söderhamn, Ljusdal och Hudiksvalls kommun
Hälsingland
2011–2012

Rapport 2012:26
Anna Larsdotter

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida eller beställa kostnadsfritt i PDF-format inger.eriksson@xlm.se eller 026-65 56 42.

Rapporter (tryckta), böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Box 746, 801 28 Gävle

Tel 026-65 56 00

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2012

Omslagsbild: Restaurering av körbrygga, Ljusdals hembygdsgård 2012.

Foto: Bertil Persson, Järvsö trä & byggnadsvård.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Administrativa uppgifter.....	5
Sammanfattning.....	5
Metod.....	5
Bakgrund	6
Målgrupp	6
Deltagarna	6
Företagarna.....	7
Hembygdsföreningarna och hembygdsgårdarna	8
Genomförande	8
Mål och resultat	9
Utvärdering från deltagarna.....	11
Spridning av resultat	11
Ekonomi.....	13
Slutsatser.....	13



Figur 1. Fönsterrenovering på Ljusdals hembygdsgrd 2012.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Projektnamn: Byggnadsvård & Sysselsättning 2011-2012

Journalnummer: 2011-220

Stödmottagare: Läns museet Gävleborg

Projektledare: Anna Larsdotter, anna.larsdotter@xlm.se 026-65 56 22

SAMMANFATTNING

Denna slutrapport avser att beskriva genomförandet och resultatet av projekt Byggnadsvård & Sysselsättning enligt Jordbruksverkets anvisningar för projektstöd.

Projekt Byggnadsvård & Sysselsättning skapades med det övergripande syftet att skapa sysselsättning och bidra till hållbar tillväxt och regional utveckling med kulturarvet som grund. Projektet har bedrivits som ett sysselsättningsprojekt i form av en grundkurs i praktisk byggnadsvård för arbetssökanden och bygglärlingar. Vid projektets klardatum 31 december 2012 kan vi konstatera att insatsen har bidragit till sysselsättning, kompetensutveckling, integration och ungas delaktighet samtidigt som angelägna restaureringsinsatser har gjorts för en viktig del av Gävleborgs byggda kulturarv.

Projektet har inneburit att ett nytt sektoröverskridande kontaktnät har etablerats. Projektmodellen som under åren arbetats fram kan även vara till nytta för andra, såväl regionalt som nationellt. Projektet har också inneburit ny kännedom om möjligheter till medfinansiering och kombinationer av olika bidragsmedel, vilket förbättrar utsikterna att förverkliga liknande projekt framgent.

Projektet har uppmärksammat nationellt som ett gott exempel på samverkan mellan civilsamhället, institutioner och myndigheter för utveckling inom kulturarvsarbetet.

METOD

Projektmodellen utformades av Läns museet Gävleborg i samarbete med Gästrik-Hälsinge Hembygdsförbund, Arbetsförmedlingen, Svenska Byggnadsarbetareförbundet/Byggnads och Sveriges Byggindustrier. Nyckelpersoner under arbetstiden har varit projektledare Anna Larsdotter, Läns museet Gävleborg, hembygdskonsulent Elisabeth Eriksson från Gästrik-Hälsinge Hembygdsförbund och hantverkare Bertil Persson från Järvsö Trä & Byggnadsvård. Därtill har en rad personer från organisationer, föreningar, myndigheter och företag bidragit under projektets genomförande. Genom projektet har nya samarbeten etablerats mellan byggnadsvårds- och kulturmiljöområdet, hembygdsrörelsen, byggbranschen och arbetsmarknadssektorn.

BAKGRUND

Startskottet för bildandet av projekt Byggnadsvård & Sysselsättning var beskedet hösten 2009 om regeringens satsning Hus med Historia. Satsningen skulle innebära att sammanlagt 30 miljoner kronor fördelades till Sveriges hembygdsrörelse under 2010 och 2011 för underhåll av byggnader och informationsspridning om landets hembygdsgårdar. Ytterligare 10 miljoner tillskötts sedan under 2012. Vid tidpunkten för beskedet om satsningen var underhållsbehovet för Gästriklands hembygdsgårdar redan kartlagt genom ett inventeringsprojekt där Underhålls- & Åtgärdsprogram tagits fram av Länsmuseet Gävleborg. Vid samma tidpunkt hade Gävleborgs län en av de högsta procentantalen arbetslösa i landet. Länsmuseet Gävleborg såg då möjligheten att sammanföra underhållsbehovet av byggnaderna med behovet av ökad sysselsättning. Projekt Byggnadsvård & Sysselsättning skapades med det övergripande syftet att skapa sysselsättning och bidra till hållbar tillväxt och regional utveckling med kulturarvet som grund. Sysselsättningsprojektet i form av en grundkurs i praktisk byggnadsvård för arbetssökanden och bygglärlingar bedrevs i Gästrikland maj - november 2010. Projektet etablerades i Hälsingland 2011 där arbetssökanden gick grundkursen under samma period.

MÅLGRUPP

Projektets målgrupp kan delas in i tre kategorier: deltagarna, företagarna och hembygdsföreningarna och hembygdsgårdarna.

Deltagarna

Under 2011 var 15 personer inskrivna som deltagare och 2012 skrevs totalt 12 personer in som deltagare. Sammanslaget erbjöds 27 personer full sysselsättning under sex månader. Under denna tid bidrog även kursen till kompetensutveckling och nya kontakter. Grupperna har varit mansdominerade. Endast två kvinnor, samt en kvinnlig praktikant har deltagit i kursen. En förklaring till detta är att deltagandet varit frivilligt, och intresset verkar inte ha funnits hos kvinnor i samma utsträckning. I övrigt har grupperna varit mycket blandande när det gäller ålder och härkomst. Detta har bland annat skapat ökad integration och ökat ungas delaktighet.



Figur 2. Bearbetning av trä på Ljusdals hembygdsgård 2012.

Företagarna

Projektet involverade företag som använder byggnadsvård och kulturarv i sin affärsverksamhet. Hantverkare Bertil Persson med firman Järvsö Trä och byggnadsvård arbetade under totalt tolv månader heltid som handledande hantverkare för kursen. Projektet har lett till ökad konkurrenskraft för det lilla enmansföretaget i och med breddad kompetens och medial uppmärksamhet. Projektet har även bidragit till ett kontaktnät med hembygdsföreningarna och lokala entreprenörer som har anlitats för produkter och tjänster under projektets gång. Konsulter med specialkompetens inom timring samt fönsterrenovering har också anlitats för att berika kursens innehåll.



Figur 3. Bertil Persson under introduktionsdagarna på Ljusdals hembygdsgård 2012.

Hembygdsföreningarna och hembygdsgårdarna

Cirka 30 byggnader på fem av södra Hälsinglands hembygdsgårdar fick byggnadsvårdande åtgärder under 2011. Åtgärderna som genomfördes under 2012 var större och därmed även färre, totalt har 14 byggnader fått byggnadsvårdande insatser.

Byggnadsvård är ur ett ekonomiskt och ekologiskt perspektiv en långsiktig hållbar metod att restaurera byggnader på och bidrar därmed till att uppfylla regeringens miljömål "God bebyggd miljö". Tillsammans med hembygdsrörelsen bidrog projektet till att förvalta en viktig del av kulturarvet, skapa uppmärksamhet runt hembygdsrörelsen och verka för landsbygden som attraktiv livsmiljö.



Figur 4. Fönsterarbeten vid Ramsjö hembygdsgård 2012.

GENOMFÖRANDE

Tre år med en kurs för varje år har delats in i två finansieringsperioder. Den första projektiden löpte från starten i maj 2010 till och med 31 augusti 2011. Vid denna finansiella brytpunkt pågick byggnadsvårdsarbetena för fullt på hembygdsgårdarna i södra Hälsingland. Kursen ute på hembygdsgårdarna avslutades 28 oktober 2011. Då hade en ny finansieringsperiod påbörjats. Denna löpte från 1 september 2011 till och med 31 december 2012. En kurs hann alltså avslutas och en annan påbörjas och fullt genomföras under en och samma projektperiod. Kursen för 2012 förlades till norra Hälsingland och påbörjades 28 maj och avslutades 7 december samma år. Sammantaget har tio hembygds-gårdar fått hjälp med diverse restaureringsarbeten under projektperioden. Fem av dessa låg i södra Hälsingland och resterande i landskapets norra del.

Deltagarna var i sysselsättning under de sex månader vardera som kurserna pågick. Nya grupper av deltagare har bildats för varje år då kursen haft olika utgångspunkter i länet. 2011 var utgångsorten Bollnäs och under 2012 har utgångsorten varit Ljusdal. Samarbetet med Arbetsförmedlingen har genomförts men de lokala kontoren på just dessa orter.

Inför uppstarten av kursen 2012 bjöds arbetssökande in till ett informationsmöte om projektet på Arbetsförmedlingen. Efter detta fick man lämna in en intresseanmälan. Ett särskilt informationsmöte hölls för personer som gick

svenskautbildning på SFI (Svenska för invandrare). Samtliga som anmälde intresse fick möjlighet att gå kursen. Arbetsförmedlingen hade i ett tidigt skede en idé om att endast personer som gick på SFI skulle få delta i kursen. Av tidigare års erfarenhet så har projektet dock visat att ett stort mervärde funnits i att blanda grupperna med personer som både är utlandsfödda och personer födda i Sverige. Detta för att skapa integration och att grupper som annars sällan möts i vardagen skulle ges möjlighet att arbeta sida vid sida.



Figur 5. Ett spåntak läggs om med pannplåt. Ramsjö 2012.

Den handledande hantverkaren ledde utbildningen ute i fält. Lägesrapport lämnades dagligen via telefon av handledaren till projektledaren som även konsulterades gällande antikvariska och ekonomiska frågor. Antikvariska kontroller och möten skedde även ute på plats av projektledaren.

MÅL OCH RESULTAT

Mål: Att skapa sysselsättning inom projektet åt 15–20 personer per år (inkluderat deltagare, projektledare, handledare, föreläsare, hantverkare m.fl.).

Resultat: Under 2011 deltog 15 arbetslösa, i kursen och under 2012 deltog 12 arbetslösa. Samtliga av dessa fullföljde inte hela kursen, vissa fick jobb under tiden och ett fåtal valde frivilligt att sluta då de inte ansåg att hantverk var någonting för dem. Mer vanligt har det dock varit att deltagarna velat fortsätta kursen efter att de sex månaderna tagit slut då de funnit en uppgift och ett socialt sammanhang de trivts bra i.

Den handledande hantverkaren har på uppdrag arbetat heltid i totalt tolv månader under de gångna två åren. Något som skapat en stabilitet för den uppdragsberoende firman. Projektledaren har arbetat heltid under 2011 och 2012 dock med ett visst uppehåll i början på 2012 för att invänta beslut om finansiering.

Mål: Att ge grundutbildning inom praktisk byggnadsvård till 15 deltagare under sex månader.

Resultat: Inga förkunskaper krävdes hos deltagarna för att få delta i kursen. Arbetena ute på hembygdsgårdarna anpassades efter vad varje person var kapabel till. De insatser som skulle göras på hembygdsgårdarna var dock framförallt anpassade efter de restaureringsbehov som fanns, och efter respektive hembygdsförenings ansökan om Hus med historia-medel från Länsstyrelsen. Många hembygdsföreningar ville ha hjälp med relativt avancerade insatser som inte lämpade sig för en praktisk grundkurs i byggnadsvård. I södra Hälsingland under 2011 var arbetsmomenten mindre avancerade och mer varierade, till följd av att det fanns ett större utbud att välja mellan i ansökningarna som inkom till Länsstyrelsen. Under 2012 visade det sig att de minst avancerade arbetena var i form av takarbeten och fönsterrenoveringar, vilket därmed fick bli huvudfokus under detta år.

Vissa visade sig ha särskilt stor talang för dessa arbeten vilket har lett till att totalt fem personer från kursen 2012 har valt att söka sig vidare till en individuellt anpassad hantverkarutbildning i Sundsvall.

Mål: Att utföra restaureringsarbeten på 5–10 hembygdsgårdar per år i Hälsingland.

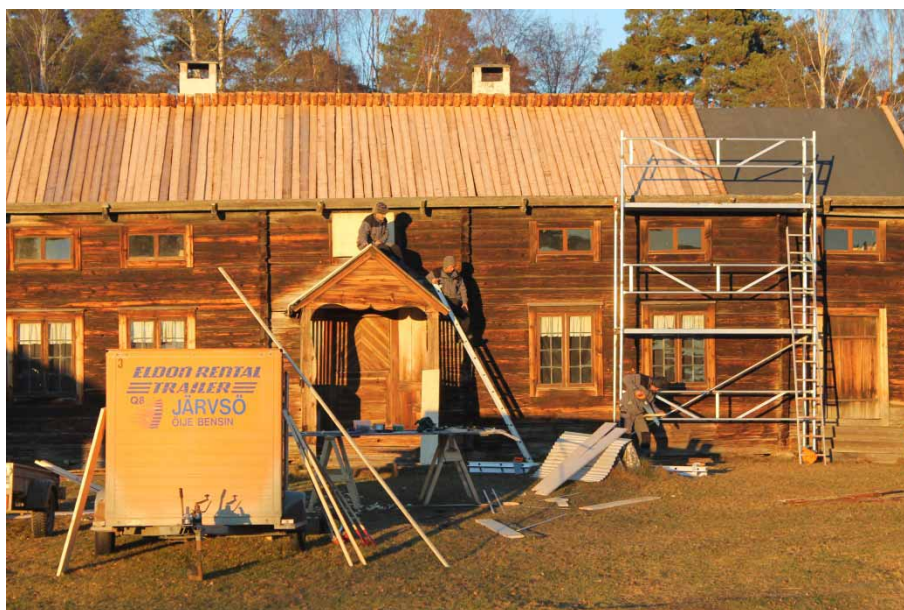
Resultat: Tio hembygdsgårdar har fått byggnadsvårdande insatser under 2011 och 2012. Dessa är:

2011

Hembygdsgården Löka i Alfta, Alfta sockens hembygdsförening
Sävstorpet i Acktjärä, Hanebo hembygdsförening
Söderblomsgården i Trönö, Trönö hembygdsförening
Arbrå fornhem, Arbrå hembygds- och fornminnesförening
Rengsjö hembygdsby, Västerby, Rengsjö hembygdsförening

2012

Ljusdals hembygdsgård, Ljusdals fornminnes- och hembygdsförening
Hålsjö trösk- och linberedningsverk, Norrbo hembygdsförening
Ramsjö hembygdsgård, Ramsjö hembygdsförening
Bjuråkers forngård, Bjuråkers hembygdsförening
Delsbo forngård, Delsbo fornminnes- och hembygdsförening



Figur 6. Nya vedtak lades på Delsbo forngård 2012.

UTVÄRDERING FRÅN DELTAGARNA

Under 2011 tyckte samtliga deltagare att kursen hade fortlöpt mycket bra, arbetena var varierade och väl anpassade efter kunskapsnivån. Tack vare god handledning kunde även 2012 års arbeten genomföras med ett mycket gott resultat. Vissa deltagare uttryckte dock vid utvärderingen av kursen att mer varierande arbeten hade varit att föredra då fokus under året kom att ligga på takarbeten. Samtliga tyckte dock att det hade varit ett givande halvår och det hade varit kul att träffa nya människor som de annars antagligen aldrig skulle hamnat i samma sammanhang som. Så här skrev några deltagare i sina utvärderingar:

”Hela kursen har varit bra från början till slut. Inga problem, bra kompisar. Skulle vilja jobba med detta i framtiden.”

”Jag vill tacka Bertil och Anna för att de var jätte trevligt och snälla mot alla som jobba här. Från 28.06.2012 började jag prektisera här och till nu, det finns ingenting som jag inte tycker om. Bertil är en bra ledare och är en person som jobba hårt. Han lärde mig mycket noggrann om saker. När ja gförstår inte, försökte han förklara bättre och ibland ritade han på papper till jag förstår. Inom min praktik fick jag mycket erfarenhet om t.ex. fixa fönster och fixa olika tak på hus m.m. Alla mina arbetskamrater var snälla mot mig. Vi samarbeta och det var mycket roligt att jobba med dem. Jag hoppas att jag kommer få jobba med er i framtiden.”

”Hej! Jag practiserade 6 månader i Läns museet Gävleborg. Under detta tiden, träffade jag nya människor som behandlade mig bra. Anna Larsdotter och Bertil Persson är projektledaren och handledaren. Jag tycker de är så snälla och jag som är nykommande till Sverige kunde förstå bra när de pratade med mig. Så jag trivs mig bra här och hoppas att allt ska bli bra på framtiden också”.

SPRIDNING AV RESULTAT

För varje år som projekt Byggnadsvård och sysselsättning har pågått har den mediala uppmärksamheten succesivt ökat, framförallt i lokaltidningarna. Varje hembygdsgård som kursverksamheten hölls på under 2012 genererade minst en tidningsartikel var. Urval av artiklar som publicerats:

Hembygdsgårdarna rustas upp, Ljusdals-Posten torsdag 14 juni 2012

Hålsjö Lin- och tröskverksförening, Hudiksvalls Tidning, tisdag 26 juni 2012

Hembygdsgård får nytt tak, Ljusdals-Posten, torsdag 6 september 2012

Skinande nya tak, Hudiksvalls Tidning, lördag 15 september 2012

Från Burma till Hälsingsk husvård, Hudiksvalls Tidning, 21 november 2012



Det går åt mycket spån för att lägga ett spåntak.



Mellan 70 och 100 spån per kvadratmeter går åt.



Bertil Persson är handledare i projektet Byggnadsvård och Sysselsättning.



Sher Ku Lay sätter en spik i varje spån.

FOTO: LARS BERNH

Skinande nya tak

BURÅKER
Fem hembygdsföreningar i norra Hälsingland får i år hjälp att renovera byggnader. Just nu pågår arbete på Bjuråkers forsgård.

Förmiddagens regn har dragit vidare, men luften är rikhall över Bjuråkers forsgård. På en ställning, högt uppe på taket vid Sturhåls-sjan, står Taher Abdul Ghafar, Sher Ku Lay och Puh-Gia. De lägger takspån vid takkanten och smittar för

kas fast med en spik, så arbetet tar tid.

Det ska bli så roligt att gå på Bjuråkersstämman nästa år och se ett skinande nytt spåntak, säger Bertil Persson, från Järvsö trä och byggnadsvård. Han är den tekniska handledaren, och till sin hjälp har han tre personer som kommer från Arbetsförmedlingen i Ljusdal.

De arbetar i ett projekt som heter Byggnadsvård och sysselsättning, ett projekt som drivs av Läns-

myndigheten, landsbygdsprogrammen och allmänna regionalpolitiska model från Länsstyrelsen, kunde Länsmuseum Gävleborg dra i gång ett större projekt som både handlar om byggnadsvård och sysselsättning.

– Gävleborg har behov av sysselsättning, och hembygdsföreningarna har behov av underhåll. Så vi slog två flugor i en smäll, säger Anna Larsson på Läns-

museum Gävleborg. Namn på hembygdsförening, och nu har turen kommit till Bjuråker. Själv blir Delebo och då ska tre hus på Delebo forsgård få nya voodak.

Sammanlagt är det kommer drygt 1,5 miljoner kronor att läggas ut på att rusta de fem urvalda hembygdsföreningarna.

Förhoppningen är att projektet Byggnadsvård och sysselsättning får en fortsättning även under 2013, även om man inte har

också att finnas kvar, så det vore fantastiskt om vi kunde fortsätta, säger Anna Larsson.

LISA HALL,
0650-332 588
lisa.hall@lms.se

FAKTA

Hus med historia är regeringens särskilda satsning på hembygdsföreningarna. Projektet har förärras med ett år och för 2012 har 10 miljoner avsatts för att

Figur 7. Hudiksvalls Tidning 15 september 2012.

Resultatet av projektet har även spridits på en nationell nivå, bland annat till kulturdepartementet, politiker, myndigheter, institutioner, organisationer och till allmänheten. Detta har skett genom tryckt media, social media, föreläsningar och konferenser och givetvis genom personliga kontakter via möten och telefonsamtal.

Under både 2011 och 2012 anordnades evenemang för allmänheten på kulturarvsdagen, som infaller andra söndagen i september. 2011 var temat "Gröna platser" och på Söderblomsgården i Trönö anordnade länsmuseum tillsammans med hembygdsföreningen en temadag med byggnadsvård och trädgård i fokus. 2012 var temat "Under ytan". Länsmuseum anordnade då tillsammans med Norrbo hembygdsförening en visning av Hålsjö trösk- och linberedningsverk där projektet genomförde byggnadsvårdsarbeten under sommaren samma år.

Under hösten deltog även projektledaren på Hembygdens Helg på Historiska museet 21–22 oktober. Spridningen skedde genom personliga möten och utdelning av flyers.

EKONOMI

Projektet har inneburit ny kännedom om möjligheter till finansiering och kombination av olika bidragsmedel. Budgeten har legat strax över en miljon kronor för respektive år och inkluderat allt från projektledare och konsulter till transporter och byggmaterial. Finansiärer har varit Riksantikvarieämbetets projekt Hus med Historia, Jordbruksverkets projektstöd via Landsbygdsprogrammet, Länsstyrelsen Gävleborgs Allmänna regionalpolitiska utvecklingsmedel 1:1, samt Landstinget Gävleborgs Tillväxt och regionala utvecklingsmedel.

SLUTSATSER

Projekt Byggnadsvård & Sysselsättning har varit lyckat ur många aspekter. Det övergripande syftet att skapa sysselsättning och bidra till hållbar tillväxt och regional utveckling med kulturarvet som grund har uppfyllts. De mest väsentliga i de konkreta målen har uppnåtts.

Nya kontaktnät som bildats med representanter från byggnadsvård- och kulturmiljöområdet, hembygdsrörelsen, byggbranschen och arbetsmarknadssektorn har öppnat dörrar för fler samarbeten i framtiden. Den nya projektmodell som jobbats fram kan även tillämpas i en rad olika projektidéer. Projekt Byggnadsvård & Sysselsättning har inneburit ny kännedom om möjligheter till medfinansiering och kombinationer av bidragsmedel, vilket förbättrar utsikterna till att förverkliga liknande projekt.

Hembygdsföreningarna har avlastats väsentligt från de problem och krav som stora restaureringsinsatser ofta innebär både vad det gäller arbetsbörda och ekonomisk insats för en förening med ideell verksamhet. För kursdeltagarna har projektet varit till stort värde när det gäller kompetensutveckling men framförallt på ett socialt plan. Självförtroenden har växt, kunskapen om det svenska språket har utvecklats, förståelsen för andra kulturer och orsaker till invandring har ökat. Portar har öppnats för många av deltagarna, både när det gäller personlig utveckling samt möjligheten till att planera framtiden.

Projektet har uppmärksammats nationellt som ett gott exempel på samverkan mellan civilsamhället, institutioner och myndigheter för utveckling inom kulturarvsarbetet. Som projektägare är Läns museet Gävleborg angelägen om att projektmodellen blir känd så att liknande projekt kan etableras såväl i Gävleborgs län som i resten av landet.



Figur 8. Gruppen har präglats av mångfald vilket varit socialt berikande.2012.



LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE. TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE. FAKTARUM: STYRMANSGATAN 4, GÄVLE.